

BİLİM KÜLTÜR VE EĞİTİM

Cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık seferberliği

Uzm.Dr. Necati Yılmaz

Gaziosmanpaşa Eğt. Arş. Hastanesi,
Nükleer Tıp Merkezi

Prof.Dr. Nihal Sarier

İstanbul Kültür Üni., Mühendislik F.

Cumhuriyetin ilanından önceki dönemde halkın içine düştüğü derin yoksulluk, beslenme, temizlik ve barınma olanaklarındaki yetersizlik; bulaşıcı hastalıklardan korunma konusundaki bilgi ve eğitim yetersizliği; kaybedilen topraklardan Anadolu'ya göç edenlerin ve savaştan dönen askerlerin bulaşıcı hastalıkları taşıması; halka düzenli sağlık hizmeti verebilecek hastane ve sağlık personelinin yok deneye kadar az olması, başta sıtma, trahom, verem, frengi, çiçek, kızıl, kızamık, tifo ve tifüs olmak üzere bulaşıcı hastalıkların hızla yayılmasına ve toplumu yok etme boyutlarına ulaşmasına neden oldu. Yaklaşık on üç milyon olan ülke nüfusunun yarısından fazlası sıtma hastalığına yakalanmıştı. Trahomlu hasta sayısı üç milyonun üzerinde, veremli hasta sayısı bir milyondan fazlaydı. 1920'de, Türkiye'de yıllık ölüm oranları doğum oranlarının 2.5 katına ulaşmıştı. Ülke genelinde 3 Devlet Hastanesi, 6 Belediye Hastanesi, 6 Özel İdare Hastanesi ve 32 özel hastane olmak üzere 47 hastane bulunuyordu. Eczane hiç yoktu. Sadece 344 hekim, 60 eczacı, 560 sağlık memuru ve 136 ebe mevcuttu.

Mustafa Kemal ve Dr. Refik Saydam (Ankara 1925)

aşı üretim merkezi açıldı.

Dr. Refik Saydam, 1925'te ilk "Milli Tıp Kongresi" ni düzenledi. Mustafa Kemal'in de katıldığı Kongre'nin birinci günü sadece sıtmaya ayrıldı. Kongrede sunulan "Türkiye'de Sıtmanın Coğrafyası" başlıklı rapor ile ilk kez sıtma odakları belirlendi. Bakanlık bu rapordaki bölgeleri esas alarak mücadeleye başladı. 26 Nisan 1926'da "Sıtma Mücadelesi Kanunu" çıkarıldı. Ankara, Afyon ve Adana'da Sıtma Enstitüleri, illerde sıtma dispanserleri açıldı. 1925'de elli bin sıtmalı muayene edilebilirken, 1931'de bu sayı iki milyona ulaştı, yetmiş bir ilde 2274 kg "kinin" dağıtıldı.

1927'de yapılan 2. Milli Tıp Kongresi'nde trahom ve verem tedavisi ele alındı. Anadolu'ya trahomla ilgili tetkik yapması için gönderilen Göz Uzmanı Dr. Hüsnü Bulat inceleme raporunu "Türkiye'de Trahom Coğrafyası" başlığıyla kongrede sundu. Trahomla mücadele için, Adıyaman'da 20 yataklı bir hastane, Adana, Gaziantep, Malatya, Urfa, Maraş, Besni, Kilis ve Siverek'te dispanserler açıldı. 1930'da Gaziantep'te Trahom Mücadele Reisliği kuruldu. Bölge halkı taranarak, trahom tedavisi ve trahomdan korunma için halka eğitim verilme süreci genişletildi. Tüberkülozla mücadele için 1924 yılında Heybeliada Sanatoryumu açıldı. Ankara, İstanbul ve Bursa'da Verem Savaş Dispanserleri açılarak halka bedava ilaç dağıtılmaya başlandı.

Dr. Refik Saydam'ın bulaşıcı hastalıklarla mücadelede attığı en önemli adımlardan biri **Merkezi Hıfzıssıhha Müessesesi'nin 1928'de kurulması** oldu. Hıfzıssıhha Kurumunun, modern halk sağlığı yöntemlerini uygulamak, aşı, serum ve ilaç üretmek, gerekli laboratuvar testlerini yapmak ve altyapı merkezlerini koordine etmek gibi görevle-

ri vardı. Merkez Hıfzıssıhha Kurumu, 1931'de ağız yoluyla BCG aşısı üretimini, 1934'de ülke ihtiyacının tümünü karşılayacak kadar çiçek aşısı üretimi gerçekleştirdi. Sivas, Erzurum ve Diyarbakır'da birer kuduz tedavi merkezi açıldı. 1933'da kuduz aşısı üretimi başlatıldı. Dr. Refik Saydam'ın Bakanlığı döneminde, sağlık ile ilgili **elli bir kanun** çıkarıldı. Bu kanunlar arasında "Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Tıp ve Tıp Meslekleri İcra Kanunu, Frengi ve Sıtma Mücadele Kanunları, Türk Kodeksi Kanunu, Eczacılar ve Eczaneler Kanunu, Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü Kanunu, Mecburi Hizmet Kanunu, Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunu" ilk sıralarda yer alır.

Mustafa Kemal Atatürk, 1 Kasım 1937'de TBMM'nin yasama yılı açılış konuşmasında (1 Kasım 1937, Millet Meclisi Tutanak Dergisi D. V, C. 20, Sa. 3), Dr. Refik Saydam'ın liderliğinde yürütülen halkın bulaşıcı hastalıklardan kurtarılması ve sağlık hizmetlerinin örgütlenmesi mücadelesinin milli bir sorumluluk olduğunu ve bu sorumluluğun başarıyla yerine getirildiğini, bu durumun büyük bir sevinç kaynağı olduğunu: "**Kendine inkılabın ve inkılapçılığın çeşitli ve hayati görevler yüklediği Türk vatandaşının sağlığı ve sağlamlığı, her zaman üzerinde dikkatle durulacak milli sorunumuzdur. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının bu sorun üzerindeki sistemli çalışmaları, yüksek Kamutayı sevindirecek durumda gelişmektedir... Bakanlığın «Sağlam ve güçlü bir nesil, Türkiye'nin özüdür» prensibini, pek iyi kavrayarak çalışmakta olduğunu belirtmek isterim.**" sözleriyle ifade etti.

Kaynaklar

Sağlık Bakanlığının Tarihçesi, <https://www.saglik.gov.tr/TR,11492/tarihce.html> (Erişim tarihi: 23/11/2023)

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, Sağlık Hizmetlerinde 50 Yıl, 1973, Ankara s.101-103.

Karabulut, U. (2007) "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Sağlık Hizmetlerine Toplu Bir Bakış, Dr. Refik Saydam'ın Sağlık Bakanlığı ve Hizmetleri (1925-1937)". Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi 6, 151-160

Basaran, C. H. (2021). "Refik Saydam: A Pioneer in the Fight Against Infectious Diseases". Infectious Diseases and Clinical Microbiology, 3(3), 173-177.

Özkaya, Hilal. (2016). "Cumhuriyet döneminde bulaşıcı hastalıklarla mücadele." Turkish Journal of Family Practice/Türkiye Aile Hekimliği Dergisi 20, no. 2

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı, <https://tr.wikipedia.org/wiki/> (Erişim tarihi: 23/11/2023)

ÜNİVERSİTE KÜLTÜR'DÜR

T.C.
İSTANBUL
KÜLTÜR
ÜNİVERSİTESİ